

Aleksandra Levnaić

Vesna Marjanović, MASKE, MASKIRANJE I RITUALI U
SRBIJI

Čigoja štampa, Etnografski muzej, Beograd 2008. str. 341.

Etnološka studija Maske, maskiranje i rituali u Srbiji rezultat je istraživačkog rada sprovedenog tokom poslednjih decenija XX i početkom XXI veka. Fenomeni maskiranja, i njima odgovarajući obredi s maskama, u proučavanjima savremene srpske etnologije i antropologije su na neki način marginalizovani. Uvođenjem novog empirijskog materijala,

komparativno sagledanog s postojećim, učinjen je pokušaj u ostvarivanju dijaloga između tradicije i savremenosti, načina mišljenja i ponašanja u tradicionalnom modelu društva i savremenog ophođenja putem rituala s maskama. Da su maske i odgovarajući rituali imali određena značenja i na srpskom kulturnom prostoru, neosporno je, međutim, uvek su nekako sagledavani parcijalno, u svetlu tradicionalnog načina mišljenja društva, posebno onog koncepta koji se vezuje za ruralnu sferu. U ovoj studiji prvi put se u srpskoj etnologiji sučeljavaju sakupljeni rituali s maskiranim učesnicima i istražuju kao kompleksne pojave „obrnutog oblačenja“ ili „obrednog odevanja“ uz izmenjeno stanje svesti. Sagledan je ukupni pogled društva na „obnuti svet“ i način ekspresivnog delovanja pojedinaca i grupa u ostvarivanju komunikacije u momentu kada preuzmu transformisani izgled. Tradicionalni i savremeni oblici su objedinjeni zajedničkim imeniteljem - homogenim prostorom, ali i konceptom multikulturalnosti

podneblja, procesima akulturacije i slikom društvene stvarnosti. Često se dobija utisak da su zimski rituali oko božićnih praznika ili u vreme nekrštenih dana, arhaičniji od onih koji se manifestuju u pokladama pred uskršnji post – Bele poklade, Bela nedelja i drugi. Ostali oblici koji su navedeni u studiji, a pripadaju godišnjem kalendaru, odavno su prešli na marginalizovane etničke grupe društva ili su postali deo scenografija folklornih ansambala. Poslednjih decenija XX veka, paralelno s tradicionalnim formalnim ritualima maskiranja, razvio se i tzv. novi oblik koji je uneo određene inovacije u organizaciju rituala. U diskurs rasprave postavljeni su, koliko je to bilo moguće, oblici okupljanja u javnom i privatnom prostoru, u seoskoj i gradskoj sredini, potom, različiti oblici karnevala i maškarada, maskiranje u političkim i sportskim ritualima, kao

i novi načini komunikacije pod maskom - u humanitarnom i reklamnom kontekstu.

Savremeno društvo u Srbiji, na početku XXI veka, nalazi se u tranziciji i pred velikim izazovima opšte globalizacije kulturnih vrednosti, a samim tim i pred iskušenjem revalorizacije određenih segmenata sopstvene kulture. Savremeni čovek je odvojen od nekadašnjih predstava pojave inkarniranog pretka ili agrarnog božanstva od kojeg se očekivala plodnost u novom vegetacionom ciklusu. S vremenom su uspostavljeni igrovni oblici i opštenje pod maskom radi zabave ili skretanje pažnje na nekoga ili nešto. „Zajedno sa mitovima bleđi i čarobna bit maske (maskiranja) ... Pozna maska rastvara pretnju u smeh; kad se maske skinu, pokaže se da je sopstveno lice postalo maska ...”